

אפרים קישון התכתבותי עם גולדה

כאמור. ביום אחד שוב התישבת וכתבתי איגרת שניה לגברת הקשישה. היא שהתה באותה עת באמריקה, באחת ההודמנויות השכיחות, כשידידיו מעבר לים משחקים בנו יריו: „כן פאנטומים — לא פאנטומים“. נתתי לרשימתי את הכותרת „פלא“, ולא היתה בה מלה אחת שלא יצאה מלבי:

„באמשים אלה, כאשר ראש הממשלה הפי רטית שלנו מנהלת קרב־מאסף אישי בשרות ואשינגטון, ונשיא ארה״ב כולו תוכחה ושר־חוצו זעם סינטטי, נעצור נא לרגע קט ונתוודה, כי יש לנו יותר מזל עם גולדה מאשר שכל. אך לפני שנתיים, כאשר העלו אותה מן הנשיה, שאלה כל הארץ, ובתוכה כותב שורות אלה החכם, כיצד למען השם, אפשר להושיב על צוואר העם הרענן הזה אשת תככים עיפה, עסקנית שעבר זמנה?

היום איננו יכולים להסתכל בה בלי התי רגשות כשהיא מדרה לאיטה לעבר המטוס. פנים טרודות לגברת מאיר, אך היא עצמה, דומה, אינה עיפה לעולם. היא כנראה צעירה ורעננה מאתנו. תופעה על־טבעית. ולמרבה הפלא, אף המערך אינו מורגש בה במיוחד, אלא פה ושם במטבת. היא כה חזקה עד כי בלוויות יכולה להרשות לעצמה לבכות ישר לתוך המצלמות. העברית היא מאונפת־שלה היתה למנגינה חביבה באוזנינו. יש לה שערות לבנות. סיפור אהבה, אין מה לדבר.

נאמר על אודותיה לא אחת: לולא היתה קיימת היינו צריכים להמציא אותה. אבל כלום אפשר להמציא, אפילו בעזרת הדמיון המפליג ביותר, ראש מדינה עם סל, סבתא מעופפת?

היא בת 73 כיום. היא שוב הפורה עמוק עמוק בקו הראשון מול האמריקני החייכני, אשר בשום פנים ואופן אינו מסוגל להבין מדוע הק־שישה הזאת אינה נסוגה כבר לגבולות הישינים ונחה לה בין נכדיה?

למען האמת אין לקנא גם בנשיא. איך יע־מוד מול הסבתא העיקשת הזאת? אפילו קול אין להרים עליה. היא עלולה לפרוץ בבכי, ספק תי־אטרון ספק אמת ולהודיע, נוסף לכל, באנגלית שוטפת. היא מכירה את המגרש, היא מכירה את ניקסון. היא מוקפת עתה כרישי העיתונות וזיקיות הסטייט־דיפארטמנט, כל הביכר הגועש הזה של קרקס בינלאומי מעולה, שבו אין ההצגה נפסקת אף לרגע אחד. איך היא עומדת בנטל הבלתי־אפשרי הזה, מניין לה הכוחות הנפשיים והפיסיים בגיל שלה? לאלוקים תשובות, אולי. אנחנו יכיר לים רק לנפנף לה מכאן, מעבר לאוקיינוס, ולומר לה, שאנחנו אוהבים אותה.

כקץ חודש ימים קיבלתי תשובה קצרה מגולדה:

„יקירי — כתבה לי — רק עכשיו הראו לי את מאברך. כאשר כתבת עלי בזמנו מה שכתבת לא באתי אליך בטענות. הפעם יש לי צורך להגיד לך יישר כח לא רק מפני שניעים לקרוא דברים טובים, אבל מתוך הערכה לאומי לבך. מובן מאליו שאינני מקבלת זאת כערובה שאף פעם לא תכתוב אחרת, אבל בינתיים זה נעים.“

והתום באותן האותיות הילדותיות, גולדה מאיר.

לאחר מכן פגשתי אותה בירושלים, באינו קבלתי פנים למישהו חשוב מאד, קשה לזכור כי. לפתע ראיתי אותה מוקפת מעריצים כמו תמיד, מעשנת בשרשרת כרגיל. היא עשתה סימן קטן, שאתקרב אליה ותיכח לעברי. היו לה עינים חזומות ועצובות מאד לגולדה, גם כשהיא חייכה. לא אמרה מלה, רק לחצה את ידי שעה ארוכה.

זאת היתה כל הפגישה. השבוע, למחרת ההודעה, חזלו לפתע דמעות וולגות מעיני.

ילוף־האיגרות בינינו היה חד־צדדי. אני כתבתי את האיגרות אל גולדה, והיא קראה אותן ב„מעריב“. מילים של ממש לא התלפנו, כמעט שלא פגשתי אותה מימי. אמנם, עתים חזיתי בה על המסך או במערבולת של טכסים, אך לא מטוחח של לחיצת־ידים. אשה קשוחה היתה בעיני, מנהיגת פועלים לפי האופנה הלניסטית. נציגתם של עמלים ומזי רעב אשר אינם יכולים לאבד אלא את שרשרתיהם, עסקנית קשישה המעשנת בשרשרת. מוצאה האמריקני לא נתקבל אצלי מעולם, בעיני תמיד נשארה בת רוסיה. אחר כך שמעתי, שחלתה לה ופרשה מצמרת הממסד, ועומדת להיבלע בפנתיאון האינסופי של אנשי ציבור מאוכזבים...

כך ראיתי אותה. אחר כך הלך לוי אשכול והמפלגה הוציאה את גולדה מבית־החולים כדי להרויח זמן להכרעות מוצלחות יותר. כל הארץ המתה, כוכור. שאפנו למנהיג חריזמטי וצעיר, המסוגל לנער את החברה האדישה בסגנונו החדש. אבל הם בחרו דוקא בגברת הקשישה, באלתו זלוול בדעת הקהל שאיפיון אותם.

1969 רשמנו. כותב שורות אלה התישב לו וחבר את אחת הסאטירות הארסיות המועטות שיצאנו א־פעם מתחת לידו. כתבנו אותה מתוך לעג. בלשון התנ״ך הארכאית, תחת כותרת מגחכת בין מרכאות כפולות: „חילופי משמרו־א“. השורות המרות כאילו נכתבו מעצמן:

„ויהי אחרי מות לוי ויראה העם כי קשים הזמנים עליהם כספחת והאויב אשר סביב קם להרגם בחרב ויאמרו לוחמי הארץ מי יתן ושלטה בנו עתה אשה באה בימים ועיפה מאד: ותידר השינה מעיני המפלגה ותשתחוה לאשה אפיים ארצה ותדבר אליה לאמר עשי חסד עמדי לבלתי נתון עימות נורא במהננו: ותדבר גולדה אליהם חדלן ממני והנחתם לי כי אחרי בלותי היתה לי עדנה: ותוסיף המפלגה ותלחצה לה לחץ כבד מאוד לאמר אוהב אותך העם הזה כצאן אשר אין לו רועה הנה גם משאל עם זה עתה הראה כי חצי אחוז שלם קורא אותך אל ראשות הממשלה: וייטב בעיני גולדה ותט אליהם חסד ותושבע: ויהי חילוף משמרות כבד בארץ ובאו תחת כל אישי עליה שניה אישי עליה ראשונה ולא ידע הממשל לכת עוד אלא עקב בצד אגודת ישראל ואף ככה בקושי: ויאמר העם בן ששים לעצה בן שבעים לחופה בן שמונים לגבורות ובן תשעים לראשות הממשלה: ויט העם שכמו ויהי למס עובד לוקני ציון עד מלאות הימים והעם עודו צעיר ולא ידע כי קורן עור פניו מטמטום סלה.“

כך כתבנו באיגרתנו הראשונה אל גולדה. אולם בענין ראיות הממשלה אין מכריעים העתונאים ויאר הבטלנים אלא בעל־הבית. גולדה עברה למסדרה בירוי שלים ממש ממיטת־חוליה באוירה ציבורית צוננת. תוך כמה ימים החלה לדבר אלינו, מקץ כמה שבועות כבר שוחחה עם גדולי העולם בשפתה הפשוטה. כעבור חצי שנה היה העם היושב בציון שרוי במבוכה גדולה. גולדה בת ה־71 נתגלתה כבעלת מרץ בלתי־גולה, היא הביאה אתה סגנון הדיש וטונות של חריזמה. הבריות החלו למצמץ: „באופן יחסי...“, מילמלו לעצמם, „כנראה, היא פחות קשישה...“.

מקץ שנה ומשהו החל כותב שורות אלה להבחין בנקיפות גוברות סביב מצפוני. אחד העקרונות של עטנו הוא, שאין הוא כותב כדי לפגוע באישים, אלא בעקרונות ובמוסדות, והנה שפכתי קיתונות של לעג על תופעה מופלאה, אז כבר מצאתי את פשטותה של גולדה נהדרת, את אופן ביטוייה מקורי ביותר, את אישיותה מלבבת. שנתיים אחרי מניויה הזמני מצאתי שהיא גם יפה.

על מאמרי ההוא לא הגיבה מעולם. או אולי הגיבה, אינני יודע: לא הזדמנתי בקרבתה במרחק של שמיעה,